

Milo Urban

(1904–1982)

Milo (Milan) Urban patril k tým prozaikom medzivojnového obdobia, ktorí priniesli do slovenskej literatúry nové, moderné formy a postupy. Slovenskú realistickú prózu obohatil o niektoré avantgardné prvky. V jeho prózach sú prítomné znaky expresionizmu a naturizmu (lyrizovanej prózy).

Narodil sa v roku 1904 v Rabčiciach na hornej Orave. Jeho otec bol hájnikom. V osamelej hájovni prežil mladý Urban šťastné a radostné detstvo. Keď mal 16 rokov, otec mu náhle umrel. Pre existenčné problémy štúdium na gymnáziu nemohol dokončiť. Pracoval ako novinár a redaktor vo viacerých časopisoch. V rokoch 1940–1945 bol šéfredaktorom denníka Gardista propagujúceho ideológiu klérofašistického Slovenského štátu. Po vojne emigroval, americké okupačné úrady ho však z Bavorska – spolu s ďalšími politickými činiteľmi Slovenskej republiky – deportovali do Československa. Bol odsúdený a uväznený, po udelení amnestie sa usadil pri Bratislave. Do konca 50-tych rokov nesmel publikovať a všetky jeho knihy boli vyradené z knižníc. Zomrel v Bratislave v roku 1982.

Milo Urban vstúpil do literatúry v mladom veku. Prvú poviedku (*Ej, ten tanec*) uverejnil už ako šestnásťročný študent. Ako osemnásťročný vydáva novelu **Jašek Kutliak spod Bučinky**. Veľkú pozornosť vzbudil novelou **Za vyšným mlynom** (1926), ktorá sa neskôr stala predlohou pre libreto Suchoňovej opery **Krútnava**. Jeho ďalšie novely vyšli v zbierkach *Výkriky bez ozveny* (1928) a *Z tichého frontu* (1932). Poviedky a novely Mila Urbana sa viažu k rodnému kraju, k Orave. Zaujímajú ho predovšetkým ľudia, ich duše a srdcia. Konflikty zobrazuje v dramatickej skratke.

Vrcholným dielom Mila Urbana je sociálno-psychologický román **Živý bič** (1927). V čase, keď ho písal, mal iba dvadsaťtri rokov. **Román má výnimočné umelecké hodnoty. Patrí mu dôležité miesto v rozvoji modernej slovenskej literatúry.** Milo Urban v ňom zobrazil prvú svetovú vojnu, ako si ju pamätal zo spomienok na detstvo. Na rozdiel od iných vojnových románov, ktorých dej sa odohrával priamo na frontoch, **Živý bič** podáva nepriame svedectvo o neľudskosti vojny. Jeho dejiskom je hornooravská dedina **Ráztoky, ležiaca „pánubohu za chrptom“**. Autor ukázal, ako vojna zničila i životy ľudí za frontom, ďaleko od bojov. **V centre románu stoja postavy, ktoré sa búria proti nespravodlivosti, proti zlu, proti vojne. Ich vzburá je živelná, pudová. Takéto postavy sú napr. Ilčička, jej syn Štefan a Adam Hlavaj. Román má aj kolektívneho hrdinu – obyvateľov dediny.** Ľud Ráztok hovorí a koná ako jedna postava (tento druh románu sa označuje aj ako unanimitický, z lat. *una anima* = jedna duša). V stvárnení postáv badať vplyv expresionizmu – postavy konajú pudovo, pod tlakom silných citov (hnev, láska, strach, nenávisť, zlosť). Milo Urban využil v tomto románe i moderné postupy európskej prózy (vnútorný monológ, stvárnenie postáv, spôsob kompozičnej výstavby a pod.). Dej je často prerušovaný a dopĺňovaný lyrickými opismi prírody a opismi prudkých duševných stavov postáv. V lyrických opisoch Urban využíva najmä metaforu a prirovnanie. **Román Živý bič patrí medzi najvýznamnejšie a najviac prekladané diela novodobej slovenskej prózy** (už pred 2. svetovou vojnou ho preložili do viacerých európskych jazykov).

Milo Urban neskôr napísal voľné pokračovania románu *Živý bič*, v ktorých opísal osudy Ráztok a slovenského národa od 1. svetovej vojny až do konca 2. svetovej vojny (románový cyklus sa skladá z piatich románov – *Živý bič*, *Hmly na úsvite*, *V osídľach*, *Zhasnuté svetlá*, *Kto seje vietor*). Umelecká hodnota týchto diel však podľa kritiky nedosiahla úroveň románu *Živý bič*.